

De auteur maakte bij de tekst zelf tekeningen in een strip-achtige tekenstijl, o.m. een mooie plattegrond van Pompeji. Bij ieder 'geval' zijn de hoofdpersonen getekend. Verder bevat het boek doorsneden en opengewerkte bovenaanzichten, o.m. van de waterhoofdverdeler, van de thermen, van het Odeontheater en van het Huis van de Faun. Het boek wordt afgesloten met een uitgebreide, van illustraties voorziene 'Lijst van vreemde woorden en informatie bij enkele namen'. Wie in deze lijst leest bij "Nero" komt als tijdsaanduiding tegen: "60 na Christus". In de tekst zelf is er qua tijdsaanduiding alleen maar sprake van "de tijd van keizer Nero".

Cees van der Kooij

DE TIJD VAN TELEVISIE EN COMPUTER

Letterie, M., *De schaduw van het verleden* (Ellesy Jeugd, Arnhem 2001) f29,95.

Martine Letterie kreeg als jeugdboekenschrijfster vooral bekendheid door haar boek *Focke en het geheim van Magnus*, een verhaal, dat zich in de middeleeuwen ("de tijd van steden en staten") rondom het klooster Aduard afspeelt. Het jeugdtelevisieprogramma *Klokhuis* wijdde begin van dit jaar een aflevering aan haar en aan dat boek. Voor haar volgende boek *De schaduw van het verleden* koos ze een onderwerp uit de twintigste eeuw met als centrale thema's de doorwerking van de Tweede Wereldoorlog in de naoorlogse tijd en de verantwoordelijkheid, die ieder mens voor zijn eigen leven heeft, op basis van de keuzes, die gemaakt worden.

De hoofdpersoon Peter verhuist in de zomer van 1970 na het overlijden van zijn opa naar het Drentse Gasselkanaal (een gefingeerde naam). Zijn ouders willen daar de kruidenierswinkel van opa voortzetten. Peter gaat naar de brugklas van een scholengemeenschap. Hij ontdekt al gauw, dat het dorp zijn familie volstrekt links laat liggen. Er komt geen klant in de winkel en de dorpsjongens mogen van hun ouders niet met Peter omgaan, zodat hij iedere dag alleen van huis naar school en terug fietst. Hij besluit op onderzoek te gaan naar het waarom. Door te snuffelen in de vroegere jongenskamer van zijn vader ontdekt Peter zaken over de Tweede Wereldoorlog en over de rol van zijn vader in die tijd. Zijn eerste ontdekking is dat zijn vader in kamp Westerbork gezeten heeft, maar dat was toen de oorlog al afgelopen was. Stap voor stap wordt hem duidelijk dat zijn vader fout was in de oorlog: een nazi-opleiding in Duitsland, Schalkhaaragent, lid van de buitenbewaking van kamp Westerbork en ten slotte als agent bij de Grüne Polizei. Na de oorlog was hij enige tijd geïnterneerd in kamp Westerbork. Peters vader zit vol wrok over het feit, dat hij daarna in de samenleving geen nieuwe kansen gekregen heeft. Hij is verbitterd, drinkt te veel en reageert zich af op zijn gezin.

Geleidelijk ontdekt Peter dat zijn vader bij zijn keuzes alleen aan zichzelf gedacht heeft en nooit aan (de consequenties van zijn handelen voor) anderen. Dat geeft uiteindelijk de doorslag in zijn definitieve vaderbeeld. Intussen vindt Peter steun in een groepje leerlingen rondom een geschiedenislerares van zijn school. Zo krijgt hij toch nieuwe vrienden, die hem beoordelen op wie hij is en niet op grond van de rol, die zijn vader in het verleden gespeeld heeft.

Door Peters zoektocht in vader spullen – o.m. een dagboek uit de oorlogsjaren – heeft Martine Letterie een span-

nende reconstructie van het verleden geschreven. De informatie over wat er tijdens de Tweede Wereldoorlog gebeurd is maakt Peter duidelijk waarom zijn familie buitengesloten wordt. Maar tevens groeit het besef dat hij daarvoor niet verantwoordelijk is en dat niet hij onder dat verleden hoeft te lijden. Op sommige plaatsen in het boek heeft Peter wel wat al te zwaarwichtige gedachten voor een jongen van dertien jaar. Dan krijgt de moraal van het verhaal even de overhand, maar als geheel is de wisselwerking tussen heden en verleden en de verwerking ervan goed opgebouwd en spannend beschreven.

Voor dit boek voerde de schrijfster met kinderen uit foute gezinnen en met mensen van de Stichting Werkgroep Herkenning, een organisatie die zich inzet voor zulke kinderen, gesprekken. In een nawoord bericht de schrijfster hierover en geeft ze ook aan dat de personen in het verhaal niet echt bestaan hebben, maar dat het oorlogsverleden van de vader wel op feiten gebaseerd is. Peters vader komt er slecht af in het boek en de schrijfster vindt het in het nawoord dan ook nodig te melden dat veel kinderen van foute Nederlanders wel aardige vaders hadden...

Het boek omvat de periode van 17 juli 1970 tot en met 15 december 1970. In haar nawoord geeft de schrijfster aan dat het proces dat Peter doormaakte in werkelijkheid veelal veel langer duurde: "*voor sommigen duurde het hun leven lang*".

Cees van der Kooij

MANNEN EN VROUWEN IN OPVOEDING EN ONDERWIJS

***Jaarboek voor de geschiedenis van opvoeding en onderwijs 2000* (Van Gorcum, Assen 2000) 182 blz., f51,20.**

Van de Belgisch Nederlandse Vereniging voor de Geschiedenis van Opvoeding en Onderwijs (BNGVOO) verscheen het eerste Jaarboek. In deze bundel wordt een breed beeld gegeven van het historisch-pedagogisch onderzoek vanuit een genderperspectief. Voor een deel zijn het lezingen, gehouden op een congres van de vereniging over vrouwelijkheid en mannelijkheid in de geschiedenis van onderwijs en opvoeding, daarnaast is er op verzoek van de redactie aanvulling geproduceerd.

Speciaal voor deze bundel schreef Mineke van Essen een overzicht van twee decennia Nederlands historisch onderzoek naar sekse in opvoeding en onderwijs. Alle literatuur die hierover verschenen is, wordt door haar becomeментарieerd en is naar thema gerangschikt in een uitgebreide bibliografie opgenomen. Hetzelfde doet An Hermans voor het Belgisch onderzoek.

Naast deze historiografische bijdragen zijn er vier artikelen die handelen over uiteenlopende aspecten van de geschiedenis van opvoeding en onderwijs. De bijdrage van Greddy Huisman gaat over gouvernantes in Nederland. Aan de hand van egodocumenten van leerlingen beschrijft zij de beeldvorming over de gouvernantes in vooral de negentiende eeuw. Hans van Combrugge schrijft over het denken over het vaderschap in de reformpedagogiek aan het begin van de twintigste eeuw. De opvattingen over het vaderschap in deze moderne beweging sluiten eerder aan bij de ideeën die daarover al in de achttiende eeuw dominant waren. Ook bij Leendert Groenendijk staat het vaderschap centraal maar dan in de tweede helft